

VŠICHNI MOŽNÍ SBĚRAČI ANEB JAK POJMENOVAT NOVÉ SKUTEČNOSTI VE FRANCOUZŠTINĚ

Dagmar Kolářiková *

Abstract: *Gleaning is an ancient tradition, deeply embedded in the agricultural world; nevertheless, it has never fully disappeared from human society. The gleaning of household waste takes place in different ways in different parts of the world. This paper examines modern gleaners from a linguistic perspective, as a great deal of new terms are used in French to refer to different forms of this activity and to people who salvage recyclables from the waste stream for sale or personal consumption. This paper enumerates new words, new meanings for existing words, or new senses in existing words denoting gleaners in nature, but also people who have adopted the practice out of necessity, as a hobby, or on ethical grounds.*

Key words: *dumpster diver, French language, gleaner, new meaning, new word, waste pickers.*

*PhDr. Dagmar Kolářiková, Ph.D., Katedra románských jazyků, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni, kolariko@kro.zcu.cz.

1. Úvod

Svět kolem nás se neustále mění, a proto také dochází k častým proměnám jazyka, neboť je nutné pojmenovat nové skutečnosti, anebo skutečnosti již existující, které je ale potřeba pojmenovat přesněji. Rozvoj slovní zásoby není podmíněn jen prudkým nárůstem informační a výpočetní techniky, jak se většinou v poslední době uvádí, ale souvisí i s širšími možnostmi cestování, přejímáním jiných kulturních zvyklostí, ale také například i jiných životních stylů.

Slovní zásoba každého jazyka podléhá těmto vývojovým změnám mnohem rychleji než například jeho gramatická stavba. Nové skutečnosti pojmenováváme buď nově vzniklými slovy, nebo slovy přejatými, anebo můžeme k jejich pojmenování využít slov, která v daném jazyce již existují, a přiřadit jim nový význam.

K napsání této studie a částečně i k formulaci jejího názvu nás inspirovalo filmové dílo francouzské režisérky Agnès Vardové *Les glaneurs et la glaneuse* z roku 2000,¹ jež bylo v České republice uvedeno pod titulem *Všichni možní sběrači a já*. V tomto dokumentárním filmu sleduje Vardová sběrače všeho druhu (paběrkovače, hromadiče či vybírače popelnic a kontejnerů), kteří se přizívají paběrkováním na polích, v sadech, u mořských břehů, probírají se zbytky zeleniny, ovoce a ryb na trzích nebo pátrají po odložených předmětech, které jsou určeny ke sběru. O smysluplnosti této činnosti vypovídají na kameru nejen tuláci a žebráci, známí ve Francii pod pojmem *les clochards*, ale i dočasní nezaměstnaní, umělci či intelektuálové.

Pro označení těchto sběračů všeho druhu použila Vardová zastaralejší výraz *le glaneur* (v ženském rodě *la glaneuse*), který se do francouzského jazyka dostal z galštiny, kde sloveso *glenn* znamenalo *sbírat* (Picoche 1994, 268). Postupem času nabylo francouzské sloveso *glaner* další speciální významy: „*Paběrkovat klasy po žních na polích*“ nebo „*sbírat zbytky, které se dají zužitkovat*“.² Obecně se dá tedy říci, že substantivem *le glaneur* dnes označujeme osobu, jež se živí sběrem nalezených věcí, aby přežila. Jak ale vyplývá z názvu dokumentárního filmu *Všichni možní sběrači a já*, kde Vardová sama sebe nazývá *sběračkou (la glaneuse)*, výrazem *glaneur/glaneuse* může být v přeneseném významu pojmenován i *sběratel/sběratelka myšlenek a informací, který/která je dále využije*, tedy například autor/autorka nějakého díla nebo novinář/novinářka.

Jak je patrné i ze zmíněného filmu, motivace dnešních sběratelů a sběračů jsou velmi různorodé. Lidé sbírají nejen proto, aby vytvářeli unikátní kolekce prakticky čehokoliv, ale také proto, že jsou k tomu buď donuceni životní situací a díky odloženým věcem přežívají, nebo v dnešním světě konzumu hledají alternativní způsob života a místo spotřeby a plýtvání volí sběr a recyklaci. Sbírání všeho možného ve velkém množství může však být i projevem duševní choroby.

O těchto novodobých sběračích již byla napsána celá řada sociologických studií. Cílem naší studie je ale podívat se na tuto problematiku z jazykového hlediska. Zajímá nás, jak na sběrače dnešní doby reaguje francouzský jazyk, tzn., jaké způ-

¹O dva roky později natočila pokračování tohoto dokumentu pod názvem *Les glaneurs et la glaneuse... deux ans après*.

²Přeloženo autorkou z fr. originálu „1. *Ramasser dans les champs, après la moisson (les épis qui ont échappé aux moissonneurs)*. 2. *Recueillir par-ci par-là des brèves dont on peut tirer parti*“ (Robert 2006, 1187).

soby tvoření slov využívá k jejich pojmenování. V teoretické části se nejprve zaměříme na definování pojmu *nové pojmenování* a poté na popis procesů, které jsou při jeho utváření ve francouzštině využívány. Následně vymežíme rozdíl mezi *sběratelem* a *sběračem*, a to jak v češtině, tak i ve francouzštině. V praktické části se pokusíme vyhledat příslušné francouzské ekvivalenty k českým názvům *všech možných sběračů* a následně zjistit, který slovotvorný postup je u těchto nových pojmenování nejproduktivnější. Vycházíme z hypotézy, že i když se francouzská vláda snaží omezit pronikání anglicismů do slovní zásoby francouzštiny, budou výpůjčky z cizích jazyků jedním ze zdrojů nových výrazů užívaných pro pojmenování dnešních *sběračů*, protože novodobé způsoby zacházení s odpadem převzala Francie v některých případech i z jiných zemí.

2. SBĚR LEXIKÁLNÍHO MATERIÁLU

Materiálově se článek opírá výhradně o vlastní cílenou excerpci psaného jazyka, především o excerpci tematicky zaměřených publicistických a odborných článků zveřejněných na internetu a vyhledaných pomocí internetového vyhledávače Google zadáváním klíčových slov. Při shromažďování pojmenování novodobých sběračů ve francouzštině byly rovněž využity materiály méně formálního rázu, jako jsou například webové stránky vyznavačů různých alternativních životních stylů, ale i ryze neformální písemná vyjádření (například komentáře čtenářů k internetovým článkům). V těchto zdrojích jsme předpokládali vysokou koncentraci hledaných lexikálních jednotek, které by nám umožnily vzít v úvahu také stylové rozvrstvení, neboť neologie nemá samozřejmě stejné uchopení v obecném jazyce jako například v jazyce vědy či ve slangu mladých lidí. Vedle odborných výrazů jsme tak mohli získat i pojmenování typická pro vrstvu obecnou, expresivní či slangovou. Navíc jsme se domnívali, že internet, jakožto nejaktuálnější informační médium, může nejlépe posloužit k popisu stávající situace v pojmenování sběračů ve francouzštině.

Excerpce byla pořizována nejen se zřetelem na tematické zaměření, ale vzhledem k tomu, že jsme hledali nová pojmenování, důležitou roli hrál i časový faktor. Výrazy jsme čerpali z článků vydaných až po roce 2000. Excerpce byla prováděna zhruba po dobu jednoho měsíce, konkrétně se jednalo o období od 15. září do 15. října 2016. Nebylo samozřejmě v našich časových možnostech pročíst systematicky všechny texty pojednávající o dnešních sběračích, proto provedenou excerpci považujeme pouze za částečnou. Všechny vyhledané výrazy byly ale ověřeny v dalších člancích na internetu a četnost některých z nich byla zkoumána i v cizojazyčném korpusu *Araneum Francogallicum Maius*. Je ale také třeba poznamenat, že bylo poměrně obtížné rozlišovat mezi vlastními neologismy a tzv. *okazionalismy* (z našeho korpusu jsme vyřadili pouze ta pojmenování, která jsme nenašli v žádném z dalších článků). Domníváme se však, že teprve čas ukáže, které lexémy projdou procesem lexikalizace a které se z jazyka časem vytratí.

Dalším problémem, se kterým jsme se při sestavování korpusu potýkali, byla nutnost rozlišování volného a ustáleného pojmenování. Vzhledem k tomu, že většina pojmenování sběračů jsou deverbativní substantiva typu *ramasseur*, *cueilleur*, *recupérateur* aj., která mohou mít jako přívlastek neshodný v podstatě jakýkoli přímý předmět příslušného slovesa, tzn. cokoli, co lze sbírat, vyvstala otázka, jaká

slovní spojení lze považovat za neologismus. Jako nová pojmenování jsme označili ustálená víceslovná spojení, jejichž rys novosti spočíval v pojmenovaném obsahu. Dalším kritériem byla i již zmíněná četnost výskytu. Novým pojmenováním je tedy pro nás například *sběrač vratných lahví* (*ramasseur de bouteilles consignées*), neboť jako celek označuje novou skutečnost, podobně jako kdysi bylo novým pojmenováním *sběrač míčků* (*ramasseur de balles*).

Ve zkoumaných textech jsme se ale setkali s poměrně vysokou variabilitou připojených přívlasků, a proto jsme se rozhodli ve shrnující tabulce uvést pouze vyhledaná deverbativní substantiva.

3. DEFINOVÁNÍ POJMU *nové pojmenování* A JEHO KLASIFIKACE

Zkoumání nových lexikálních prostředků představuje již delší dobu jednu z výrazných linií zájmu lingvistů. Dokladem toho je velké množství monografických prací, studií i dalších článků, ale i poměrně časté vydávání slovníků neologismů, a to jak u nás, tak i v zahraničí. V naší studii si ale neklademe za cíl nově řešit otázky vymezení pojmu *neologismus* či *nové pojmenování*, případně kritérií, na jejichž základě lze neologismy klasifikovat, při formulování teoretických východisek budeme vycházet z již zjištěných poznatků českých i francouzských autorů.

Jako *neologismy* se obvykle označují nová slova, ale i slova již v jazyce existující, která nabývají nového významu. V odborné literatuře najdeme celou řadu jejich definic, od těch jednodušších až po složitější. Například Martinová uvádí, že „*termínem neologismus se převážně označují prostředky lexikální, které se charakterizují jako nové*“ (Martinová 1983, 10), zatímco v *Encyklopedickém slovníku češtiny* najdeme komplexnější definici, neboť *neologismus* je zde definován jako „*lexikální jednotka, která se ve vztahu k existujícím jednotkám slovní zásoby současného jazyka vyznačuje novostí, a to jak z hlediska vzniku, tak z hlediska funkčního (funkčně systémového, komunikačního, stylistického)*“ (Karlík et al. 2002, 284). Podobné definice najdeme i ve francouzsky psaných odborných dílech. Například Pruvost a Sablayrolles definují *neologismus* jako „*nové slovo nebo nový význam slova, které v jazyce již existuje*“³ (Pruvost a Sablayrolles 2003, 3). Ve slovnících *Le Petit Robert de la langue française* se pod heslem *néologisme* vyskytuje podobně jednoduchá definice („*nové slovo, nový význam slova*“), *neologismus* je zde ale definován i jako „*užití nového slova (buď vytvořeného anebo získaného derivací, kompozicí, tronkací*⁴, *zkracováním, výpůjčkou apod. – formální neologismus) nebo užití slova, výrazu již existujícího v novém významu (významový neologismus)*“⁵ (Robert 2006, 1721). Ze všech těchto definic vyplývá, že za neologismus je obecně považováno nové slovo, nové pojmenování. Jejich rozlišení závisí na tom, zda na neologismus nahlížíme z hlediska onomaziologického, v tom případě se používá označení *nové pojmenování*, nebo z hlediska sémaziologického, pak hovoříme o *novém*

³ „*Un mot nouveau ou un sens nouveau d'un mot existant déjà dans la langue.*“

⁴ V českém lingvistickém prostředí používá výraz tronkace zejména Fridrichová-Mudrochová (2013, 31). Tradičně se pak vyskytují termíny jako mechanické krácení, zkráceniny, useknutá slova (Fridrichová 2012, 86–87).

⁵ „*Emploi d'un mot nouveau (soit créé, soit obtenu par dérivation, composition, troncation, siglaison, emprunt, etc.: néologisme de forme) ou emploi d'un mot, d'une expression préexistants dans un sens nouveau (néologisme de sens).*“

slovu, novém výrazu. Pro naši studii jsme zvolili pojem *nové pojmenování*, neboť nás bude zajímat především jeho význam.

Filipec a Čermák rozlišují tři hlavní typy neologismů:

1. Neologismy vznikající z existujících lexikálních forem, a to buď změnou těchto forem (za užití derivace, kompozice, krácení, vzniku sousloví nebo frazému apod.), nebo za využití téže lexikální formy s novým významem.
2. Slova přejatá z cizích jazyků.
3. Zcela nové lexikální formy, tzn. tvoření pojmenování (Filipec a Čermák 1986, 100–101).

Z výše uvedené definice *neologismu* ve slovníku *Le Petit Robert de la langue française* vyplývá, že stejné způsoby tvoření nových pojmenování se uplatňují i ve francouzštině. Podobné rozdělení neologismů najdeme ostatně například i u Jacqueline Picoche (1998, 327).

Předpokládáme, že se v naší studii budeme zabývat především tzv. *neosémantismy*. Jedná se o nová pojmenování sémanticky tvořená, jejichž rys novosti spočívá pouze v novém významu. Jak uvádí Martinová, tento rys novosti „se vztahuje k novému významu lexikální jednotky existující ve slovní zásobě. Z hlediska vznikového se pojmenovávaný myšlenkový obsah usouvztažňuje na základě svého znaku se znakem jiného, již jazykově ztvárněného obsahu. Tento společný znak je obsažen v lexikálním významu motivujícího pojmenování. Usouvztažnění probíhá především na základě podobnosti a souměznosti“ (Martinová 1983, 84).

Z hlediska původu se neosémantismy dělí na neosémantismy tvořené interními jazykovými procesy a externími jazykovými procesy (Rangelova 2005, 160). Neosémantismy, které vznikají vlivem jiného jazyka, mají charakter sémantických přejímek nebo se uplatňují jako nominační model (prototyp) pro tvoření nového pojmenování (Martinová 1983, 26–27). Předpokládáme, že z našeho výzkumu vylyne, že pro označení novodobých sběračů využívá francouzština oba typy neosémantismů.

4. SBĚRATEL NEBO SBĚRAČ?

Abychom mohli najít příslušné ekvivalenty ve francouzštině, je třeba si nejdříve ujasnit pojmy *sběratel* a *sběrač* v češtině. V této části se tedy pokusíme odpovědět na otázku: Co znamená sbírat a jaký je významový rozdíl mezi *sběratelem* a *sběračem*?

Z definice slovesa *sbírat* ve *Slovníku spisovného jazyka českého* vyplývá, že sbírat můžeme cokoli – od rozsypaných peněz, přes drobtý, borůvky, sběrné suroviny až po známky či starožitnosti. Ten, „kdo rád něco shromažďuje, zvl. předměty umělecké, cenné n. jinak významné“, je podle téhož slovníku nazýván *sběratelem*.⁶ Ten, „kdo se zaměstnává sbíráním“, je ve slovníku označen jako *sběrač*.⁷ Z těchto definic je patrný významový rozdíl mezi oběma pojmy. Dol-

⁶ *Slovník spisovného jazyka českého*, <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=sb%C4%9Bratel&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>, 28. 9. 2016.

⁷ *Slovník spisovného jazyka českého*, <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=sb%C4%9Bra%C4%8D&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>, 28. 9. 2016.

ník považuje takové dvojice slov (*sběratel/sběrač*), tzn. slova, která mají společný kořenový morfém, ale odlišné afixy, za morfematická paronyma (Dolník 2003, 105).

Pod pojmem *sběratel* si tedy obvykle vybavíme něco vznešenějšího než je pouhý *sběrač*. Rozdíl mezi nimi spočívá ale i v tom, že *sběrači* mohou svoji činnost vykonávat nárazově, kdežto pro *sběratele* je sbírání dlouhodobým a postupným procesem. Jak uvádí Třeštík: „*Jako dřevo dělají letokruhy, sbírku dělají přírůstky*“ (Třeštík 2010, 24). Dalším rozdílem je fakt, že pro *sběratele* je důležitý jednotící prvek sbírky, zatímco *sběrač* nepovažuje získané předměty za ucelený soubor a tyto předměty většinou ani neuchovává, ale snaží se je zpeněžit, neboť jsou pro něj zdrojem obživy a často i otázkou přežití (Pachmanová 2008, 186).

I když se zdá být významový rozdíl mezi *sběratelem* a *sběračem* celkem jasný, otázkou zůstává jak pojmenovat například tzv. *hromadiče*. Od sběratelů se liší volbou předmětů, neboť hromadí to, co je pro jiné lidi bezcenné, a jejich sbírky jsou neorganizované. Od sběračů se naopak odlišují především tím, že se takto nabytého majetku nechtějí zbavit. Jsou tedy v podstatě zároveň sběrači i sběrateli.

I ve francouzštině existují výrazy *le collectionneur* (sběratel) a *le collecteur* (sběrač), ale v některých slovnících, jako například ve slovníku *Le Petit Robert de la langue française*, je *le collecteur* definován jen jako „*osoba, která vybírá příspěvky, poplatky*“⁸ (jako ekvivalent bychom tedy použili v češtině *výběřčí*), případně jako sběrací zařízení (kolektory) nejrůznějšího druhu (Robert 2006, 470). V elektronickém výkladovém slovníku *Le Trésor de la Langue Française informatisé* je slovo *le collecteur* definováno v podobném významu jako v češtině, tzn. jako „*ten, kdo sbírá jakékoli konkrétní nebo abstraktní věci*“, ale i jako „*ten, kdo sbírá [ve smyslu do sbírky] historicky či umělecky významné předměty, fakta*“.⁹ U pojmu *le collectionneur* pak najdeme vysvětlení: „*Ten/ta, který/která rád/ráda shromažďuje předměty, jež mají určité společné rysy, na základě jejich vědecké, umělecké, estetické, dokumentární, emociální nebo prodejní hodnoty*“.¹⁰ Z uvedených definic vyplývá, že slovník *Le Petit Robert de la langue française* rozlišuje v pojmenování životnost a neživotnost, zatímco *Le Trésor de la Langue Française informatisé* nikoliv.

Při provádění našeho výzkumu jsme navíc zjistili, že je v současné době vedle těchto dvou výrazů používán ve francouzštině i pojem *le collectionniste*, který je odvozen od slova *la collectionite* označujícího „*nutkání ke hromadění věcí*“. Jedná se o familiární výraz, který označuje již zmíněného *chorobného hromadiče věcí* (pro jehož označení v češtině nám substantivum odvozené od slovesa *sbírat* chybí), v běžných slovnících však toto podstatné jméno ještě není uvedeno.

⁸ „*Personne qui recueille des cotisations, des taxes.*“

⁹ „*Celui qui collecte toute sorte d'éléments concrets ou abstraits. Celui qui collectionne des objets, des faits en raison de leur intérêt historique ou artistique*“ (*Le Trésor de la Langue Française informatisé*, [http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/advanced.exe?8;s=2172565575](http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/advanced.exe?8;s=2172565575;)), 28. 9. 2016).

¹⁰ „*Celui, celle qui aime à réunir des objets ayant certains points communs, en raison de leur valeur scientifique, artistique, esthétique, documentaire, affective ou vénale*“ (*Le Trésor de la Langue Française informatisé*, <http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/advanced.exe?8;s=1103011680>), 28. 9. 2016).

5. ACCUMULATEUR, DÉCHÉTARIEN, DUMPSTER DIVER, FREEGAN, RECYCLEUR, RAMASSEUR... ?

To jsou jen některá z možných pojmenování *sběračů*, která se nám podařilo nalézt ve francouzsky psaných textech za pomoci vyhledávače Google. Pro označení dnešních sběračů totiž existuje ve francouzštině velké množství výrazů, záleží nejen na kontextu, ale často i na autorovi článků, z nichž jsme čerpali.

Náš výzkum jsme zaměřili trojím směrem, a to na základě motivace jednotlivých sběračů. Nejdříve jsme se pokusili vyhledat pojmenování pro sběrače, pro něž je sběr otázkou přežití (v češtině jsme si je rozdělili na *paběrkováče*, *vybírače popelnice a kontejnerů* a *sběrače odpadu – vratných lahví, kovů a dalších druhotných surovin*), dále jsme se zaměřili na tzv. *chorobné hromadiče* a v neposlední řadě jsme se zabývali sběrači, pro něž znamená sbírání alternativní způsob života, tzn. *freegany*, *aktivisty Food non Bombs* aj.

5.1. SBĚRAČI ODPADKŮ/ODPADU JAKO ZDROJE OBŽIVY

Ve studiích pojednávajících o sběračích odpadků či odpadu se velmi často vyskytuje výpůjčka z angličtiny *les waste pickers* (případně v dalších grafických podobách *Les Waste Pickers* nebo *les wastepickers*), která bývá do francouzštiny běžně překládána jako *les récupérateurs de déchets*, *les ramasseurs de déchets* nebo *les col-lecteurs de déchets* (místo slova *déchets* bývá použit i výraz *ordures*, dochází tedy k podobnému rozlišení jako v češtině – *odpad* a *odpadky*). Tato víceslovná pojmenování jsou také někdy doplňována adjektivem *informels* – *les récupérateurs informels des déchets* – na první pohled se může zdát, že tím mohou být sběrači odlišeni od subjektů zabývajících se výkupem druhotných surovin či obchodem s odpady, pro které se často používá stejné označení, bohužel ale musíme konstatovat, že tomu tak vždy není, neboť i sběrný druhotných surovin mohou být ve Francii *formels* a *informels* (pouze na základě kontextu můžeme rozlišit, zda se jedná o *sběrače* nebo *sběrný*).

V textech o sběračích odpadu se objevují i další výpůjčky, a to většinou z jazyka, kterým se mluví v zemi, o níž text pojednává. Jako příklad můžeme uvést argentinské *les cartoneros*, brazilské *les catadores*, uruguayské *les hurgadores*, mexické *les pepenadores*, kolumbijské *les recicladores* nebo egyptské *les zabbálin*. Ve francouzsky psaných textech najdeme také výpůjčku z angličtiny *les scavengers*. Tento výraz lze ale považovat za pejorativní, neboť se původně používal pro označení zvířat, která se živí mršinami (jeho ekvivalentem ve francouzštině jsou *les charognards*). Pro označení sběračů odpadu můžeme nalézt i různé familiární či argotické výrazy, jako například *les chiffonniers* (našli jsme i variantu *les chiffonneurs*) nebo *les biffins* (v původním významu byl výraz používán ve významu *hadrář*, *hadrník*,¹¹ dnes označuje sběrače jakéhokoli odpadu, jenž může být zpeněžen). V textech z kanadského prostředí se pak můžeme setkat i s pojmenováním *les*

¹¹ „Personne qui fait le commerce de vieux chiffons, de vieux objets, achetés ou ramassés dans les rues“ (*Le Trésor de la Langue Française informatisé*, <http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/visusel.exe?11;s=3927299625;r=1;nat=;sol=0;>, 6. 10. 2016), tzn. „osoba, která obchoduje se starými hadry, starými předměty, které byly zakoupeny nebo sebrány na ulici“.

binners (v původním významu se jednalo jen o sběrače hliníkových nápojových plechovek, dnes se tímto pojmem označují sběrači všeho recyklovatelného odpadu).

Do této skupiny pojmenování jsme nejprve zařadili tzv. *paběrkáře*. Ve filmu Agnès Vardové jsou nazýváni *les glaneurs*, z dokumentu ale vyplývá, že tímto slovem můžeme označit jen osoby, jež paběrkují to, co vyrostlo ze země (brambory, zelí aj.). Ti, co paběrkují plodiny, které visí (hroznové víno, fíky, olivy, jablka aj.), se nazývají *les grapilleurs*.

Paběrkování je činnost, jež existovala od pradávna, a proto je logické, že v obou případech využívá francouzština slova, která v jazyce již existovala. Musí se ale jednat o povolené paběrkování, v opačném případě může být taková osoba označena jako *le maraudeur* (*polní zloděj*). Podle francouzských zákonů musí být paběrkování prováděno jen pomocí rukou. Použije-li sběrač k této činnosti nějaký nástroj, například *hrábě* (*le râteau*) pro shrabání zbylého sena (ve francouzštině je označen jako *le râteleur*), provádí nezákonnou činnost. Naopak *klácení ořechů* (*le gaulage*) je po 1. listopadu povolené a jeho aktéři se nazývají *les gaulageurs*. Také toto pojmenování vzniklo na základě náčiní, jehož je k této činnosti používáno, neboť *la gaule* označuje *bidlo*. Ve francouzštině však existují také názvy sběračů, jež byly odvozeny od plodů, které jsou sbírány, například *sběrači žaludů* se nazývají *les glandeurs*. I když se v obou případech nejedná o nové činnosti, substantivum *le gaulageur* se v námi používaných slovnících¹² vůbec nevyskytuje a konatelské jméno *le glandeur* (bylo vytvořeno od substantiva *le gland* = *žalud*) je uvedeno pouze v *Le Petit Robert de la langue française* (2006, 1187), ale v jiném významu (jedná se o familiární pojmenování „osoby, která nic nedělá, která marní čas“,¹³ tzn. *flákače*). Substantivum v tomto významu však bylo vytvořeno od slovesa *glander* = *flákat se, nic nedělat*).

Dalším typem sběračů jsou tzv. *vybírači popelnic a kontejnerů*. Je poměrně obtížné vymezit tuto skupinu z hlediska pojmenování, protože do popelnic a kontejnerů se noří i další sběrači, které jsme v naší studii označili buď jako *hromadiče* nebo *sběrače vyznávající alternativní způsob života*.

Jak už bylo uvedeno, pojmy *glaner* a *le glaneur* byly dříve spojovány především s venkovem, ve městech se pro tuto činnost používal spíše výraz *faire les poubelles* (*vybírat popelnice*) a pro jejího vykonavatele *le faiseur de poubelles* (*vybírač popelnic*).¹⁴ Pročítáme-li ale články s touto tematikou, zjišťujeme, že se i v tomto kontextu běžně vyskytují víceslovná pojmenování *glaner dans les poubelles* (případně *glaner les poubelles*) a *le glaneur de poubelles*, *le glaneur alimentaire* (*sběrač/paběrkovač potravin*) apod.

Pro vybírače popelnic a kontejnerů však najdeme ve francouzštině celou řadu dalších pojmenování, která byla odvozena od příslušných sloves: *le fouilleur de poubelles* (*fouiller* znamená ve francouzštině *dělat vykopávky* nebo *prohledávat, prohrabávat*, původně ale ve významu *prohrabávat archivy*, *le fouilleur* pak ozna-

¹²Vedle již zmíněných slovníků se jednalo ještě o slovník Vlasáka, Kidlesové a Priesolové *Francouzsko-český a česko-francouzský slovník (nová slova, módní slova, nové významy a dodatky k stávajícím slovníkům)* z roku 2006 a slovník Vlasáka *Francouzsko-český česko-francouzský slovník* z roku 2007.

¹³ „Personne qui ne fait rien, qui perd son temps.“

¹⁴Ve francouzštině existují také substantiva *le poubellier* a *le poubelleur*, jedná se ale o familiární výrazy pro *popeláře* (oficiálně je toto povolání označováno substantivem *l'éboueur* nebo souslovím *l'agent de propreté urbaine*).

čoval *vykopávkaře* nebo *prohledávače* či *pátrače*), *le fouineur de poubelles* nebo *d'ordures* (*fouiner* je familiární výraz odpovídající v češtině slovesům *čmuchtat*, *slídit* nebo *do něčeho strkat nos*, českými ekvivalenty výrazu *le fouineur* pak mohou být substantiva *čmuchtal* nebo *slídil*), *le dénicheur de poubelles* (sloveso *dénicher* má podobný výraz jako *fouiner*), *l'écumeur de poubelles* (sloveso *écumer* je ve francouzštině mimo jiné používáno ve významu *brát to nejlepší*, *drancovat*, *l'écumeur* pak označoval *piráta* nebo *příživníka*), *le farfouilleur de poubelles* (*farfouiller* je rovněž familiární výraz pro *hrabat se v něčem*, substantivum se používalo ve významu *čmuchtal* nebo *slídil*) nebo *l'explorateur de poubelles* (sloveso *explorer* znamená *prohledat*, *probádat*, *provést průzkum*, nicméně odvozené substantivum *l'explorateur* označovalo dříve jen *cestovatele*, *badatele* nebo *průzkumníka*). Ve všech případech se tedy jedná o výrazy, které již ve francouzském jazyce existovaly, byl jim jen přiřazen nový význam. V textech se ale můžeme setkat i s anglickým výrazem *door to door* (ve francouzštině *porte à porte*), který znamená v původním významu *podomní prodej*, dnes je obvykle používán v logistice pro označení dopravy kontejneru naplněného zbožím u výrobce ke spotřebiteli. V přeneseném významu se pak používá i jako pojmenování pro *vybírače kontejnerů*.

Vedle *vybíračů popelnic* a *kontejnerů* jsou pro Francii typičtí i *vybírači/sběrači zeleniny a ovoce po skončení trhů*. Jejich činnost je ve francouzštině pojmenována jako *faire les fins de marché* nebo *faire la fin des marchés*, ale setkáváme se i s dalšími výrazy, jako například *ramasser les restes du marché*, *glaner les fruits et légumes à la fin des marchés*, *recupérer les invendus à la fin des marchés* aj. (význam těchto sloves odpovídá jejich původním významům, neboť i sloveso *recupérer* bylo dříve používáno ve významu *sbírat*, například *recupérer de la ferraille* znamená *sbírat staré železo*). Mohli bychom tedy očekávat, že pro vykonavatele této činnosti se bude ve francouzštině používat výraz analogický k již zmíněnému víceslovnému pojmenování *le faiseur de poubelles*, tzn. *le faiseur de fin des marchés*, ale nezaznamenali jsme jediný případ takového pojmenování. *Vybírači ovoce a zeleniny* byli nejčastěji pojmenováni jako *les glaneurs des marchés* nebo *les glaneurs de fin de marché*. Setkali jsme se ale i s dalšími názvy, jako jsou například *les récupérateurs* (ve slovnících je uveden pouze výraz *le récupérateur*, který označuje subjekt zabývající se shromažďováním odpadu k jeho opětovnému využití), *les ramasseurs* nebo *les trouvaillers de denrées alimentaires/des produits invendus* (toto pojmenování bylo vytvořeno od podstatného jména *la trouvaille*, které označuje *šťastný nález*) apod.

Ostatní sběrače, pro něž sběr znamená zdroj obživy, jsme zařadili do *sběračů vratných/zálohovaných lahví, kovů a dalších druhotných surovin*. I pro tuto skupinu najdeme ve francouzštině celou řadu pojmenování. Především v souvislosti se *sběrači vratných lahví* je ale třeba nejdříve upozornit na odlišnou mimojazykovou skutečnost. Zatímco v České republice se jedná především o bezdomovce, kteří sbírají vratné lahve v kontejnerech na sklo, případně ty, které byly někým odloženy na veřejném prostranství, v některých zemích se ze sběru lahví (i plastových) stal výhodný zdroj příjmu, jímž si přivydělávají mnohdy například i turisté. Není to sice případ Francie, ale zmínky o těchto typech sběračů se ve francouzsky psaných textech objevují. Nejčastěji jsou ale pojmenováni pomocí víceslovného (sdruženého) pojmenování, jehož součástí jsou výrazy, se kterými jsme se už setkali i u jiných

názvů sběračů: *le ramasseur/le collecteur/le glaneur de bouteilles consignées/de consignes*, častá jsou ale i další označení těchto sběračů, jako například *le récolteur de bouteilles consignées* (sloveso *récolter* bylo původně používáno především ve významu sklízet úrodu), *le chasseur de consignes* (doslova *lovec vratných lahví*) nebo výpůjčky z němčiny *le Pfandsammler* nebo *le Flaschensammler* a ze španělštiny *les botellers*, tento výraz se ale vyskytuje jen v množném čísle a označuje sběrače lahví v Argentině. Pojednává-li text o sběračích nápojových obalů v USA, můžeme se setkat i s pojmenováním *les canners*, což jsou *sběrači plechovek (les ramasseurs de canettes)*.

Sběrači druhotných surovin nejsou ve společnosti žádnou novinkou, změny nastaly spíše ve způsobu jejich nabývání a obchodování s nimi. Co se týče jejich pojmenování, opět jsou zde nejčastěji používány výrazy *les ramasseurs*, *les récupérateurs* nebo *les collecteurs*, jež jsou doplněny substantivem upřesňujícím, o jakou surovinu se jedná. V textech se tedy nejčastěji vyskytují pojmenování *les ramasseurs de cuivre/de fer* nebo *de ferraille/d'aluminium*, případně *les ramasseurs de métaux/de déchets métalliques* apod. Pro sběrače starého železa je používán i jednoslovný výraz *les ferrailleurs* (původně označoval *obchodníka se starým železem*), který ale bývá v textech zároveň používán i pro označení osob zabývajících se výkupem této suroviny. Podobně je tomu i u pojmenování sběračů papíru, hadrů či obnošeného šatstva (například *les ramasseurs de papiers-cartons*, *les ramasseurs de chiffons/de vieux textiles/de vêtements usagés*), u nichž je výraz *les collecteurs* používán rovněž jako ekvivalent pro kontejnery určené ke sběru obnošeného šatstva a výrazem *les récupérateurs* jsou, jak už bylo řečeno, často pojmenovávány i subjekty, které se zabývají jejich shromažďováním a zpracováním. Poměrně často se v textech vyskytuje i substantivum *les recycleurs*, jež dříve označovalo ve francouzštině pouze subjekty, které se zabývaly recyklací druhotných surovin, dnes může být tímto slovem pojmenován jakýkoliv sběrač, jenž nalezené věci zužitkuje.

5.2. CHOROBNÍ HROMADIČI VĚCÍ

Pro hromadění věcí se v angličtině používá pojem *hoarding*, který můžeme do češtiny přeložit jako *křečkování* či *hamounění*, v odborné literatuře se však setkáváme především s termíny *Diogenův syndrom*, *kompulzivní hromadění* nebo *sylllogomanie*. Pro lidi praktikující tuto činnost se v češtině vžil již zmíněný pojem *hromadič*, případně *schraňovač*, v odborných kruzích pak *člověk trpící Diogenovým syndromem*, případně *kompulzivním hromaděním*.

Pro označení této činnosti najdeme ve francouzštině celou řadu výrazů. Vedle již zmíněné výpůjčky z angličtiny *le hoarding* a z řečtiny *la syllogomanie* se v textech vyskytují víceslovná pojmenování *le syndrome de Diogène*, *l'accumulation compulsive* (sloveso *accumuler* je ve francouzštině používáno ve významu *hromadit, shromažďovat, kupit*), *l'amassage compulsif* (*amasser* znamená rovněž *hromadit ve velkém množství, mamonit*), *la thésaurisation compulsive* nebo *la thésaurisation pathologique* (původní význam slovesa *thésauriser* je *hromadit peníze*), již zmíněný familiární výraz *la collectionite*, ale i složeniny, které byly autorem nalezeného článku vytvořeny účelově: *le ramasse-tout*, *le on-ne-jette-rien*, *le ça-peut-servir*,

neboť jejich další výskyt jsme nezaregistrovali. Za zajímavé považujeme i to, že zatímco čeština hovoří o *křečkování*, ve francouzštině je používán výraz *le syndrome de l'écureuil* (veverčí syndrom). Dalším rozdílem mezi češtinou a francouzštinou je i fakt, že v češtině jsou pod osoby trpící Diogenovým syndromem zahrnováni i hromadiči zvířat, ve francouzštině jsou však tito lidé označováni jako lidé trpící Noemovým syndromem (*le syndrome de Noé*).

K uvedeným pojmenováním *hromadění* můžeme ve francouzštině najít i příslušné ekvivalenty označující činitele: *le hoarder*, *le syllogomane*, *la personne souffrant/atteinte du syndrome de Diogène* (v textech článků jsou někdy tyto osoby označovány i jako *les Diogènes*), *l'accumulateur compulsif*, *l'amasseur compulsif*, *le thésauriseur compulsif/pathologique* a *le collectionniste*. V článcích pojednávajících o *hromadičích* jsme ale našli i další výrazy, například *l'accapareur* (v původním významu *lichvář*, *spekulant*), *le collectionneur* i *le collecteur compulsif* (zde se potvrzuje naše zjištění z teoretické části, že se významy obou pojmů ve francouzštině někdy překrývají), *l'entasseur compulsif* (substantivem *l'entasseur* býval původně označován *hrabivec* nebo *hamižník*), *l'engrangeur* (sloveso *engranger* znamená *svázet do stodoly* nebo *uschovávat*, substantivum *l'engrangeur* bylo dříve používáno jen pro označení nějakého zařízení, například ventilátoru – *l'aéro-engrangeur*) či *l'amoncelleur* (význam slovesa *amonceler* je rovněž *kupit*, *hromadit*, *vršit*). Pro patologické hromadiče zvířat jsou pak nejčastěji používána pojmenování *l'accumulateur d'animaux*, *l'amasseur d'animaux*, *le collectionneur d'animaux*, *le hoarder d'animaux*, *le thésauriseur d'animaux* aj.

Specifickým příkladem sběrače tohoto typu je i umělec „junk art“, který chodí na místa určená k vyhození nepotřebných věcí a z nalezených předmětů tvoří asambláže. S jedním takovým umělcem se setkáváme i ve filmu Agnès Vardové, který o sobě říká: „*Je fais la biffe, je suis biffeur*“ (opět se jedná o výraz, jež ve slovnících nenajdeme, lze ho považovat za ekvivalent již zmiňovaného pojmu *le biffin* – v původním významu *hadrník*, dnes v podstatě sběrač čehokoli).

5.3. SBĚRAČI VYZNÁVAJÍCÍ ALTERNATIVNÍ ZPŮSOB ŽIVOTA

Lidé, kteří žijí alternativním způsobem života, založeném na konzumaci toho, co je volné (zadarmo) a veganské, se nazývají *freegani*. Ke sběru nebyli donuceni jejich životní situací, ale bojkotují tím systém, ve kterém vzniká přebytek. Jejich činnost se nejčastěji spojuje s anglickým výrazem *dumpster diving* (potápění v odpadcích) nebo *urban foraging* (městská obživa). Ve francouzštině bývají tyto skutečnosti pojmenovány souslovími *le dumpster diving* (ve francouzštině jsme našli i další ekvivalenty, například *la plongée*, *le plongeon* ou *la pêche dans les poubelles/dans les bennes* aj.) a *le butinage urbain* (sloveso *butiner* znamená ve francouzštině *sbírat*, *shromažďovat*, *kořistit*, ale také *sbírat nektar z květin*, proto je toto víceslovné pojmenování používáno i pro označení *městského včelaření*). V některých textech se setkáme i s dalšími pojmy označujícími tuto skutečnost, například *le glanage urbain*, *le glanage alimentaire* nebo *le trésordure* (v tomto případě se jedná o tzv. *mot-valise*,¹⁵ vytvořené z *trésor*+*ordure*).

¹⁵Jedná se o slova „*qui sont formés du début du premier composant et de la fin du deuxième*“, tzn. že nejprve dojde k troncaci prvního elementu a poté ke kompozici (Lehmann a Martin-Berthet 2005, 178).

Pojmenování sběračů tohoto typu je ve francouzštině celkem jednoznačné, převažuje výpůjčka z angličtiny *le freegan/les freegans*, případně opisné pojmenování *l'activiste/le membre du freeganisme*. Jak už bylo řečeno, jejich činnost je často spojována s tzv. potápěním se v odpadcích, a proto jsou nazýváni i jako *les dumpster divers* (případně *les dumpsters divers*), *les plongeurs de poubelles* nebo *les plongeurs de bennes*. Autoři článků, ze kterých jsme čerpali, se někdy také uchylují k francouzským výrazům *le déchetarien* (jedná se o *mot-valise*, složené z *déchet* a *végétarisme*) nebo *le déchetivore*, *le gratuitivore* (toto kompozitum vzniklo jako překlad slova *freegan*, kde *gratuit* znamená *volný*, *zadarmo* a *-vore* pochází z latinského *vorus* = *jíst, hltat*) nebo obecnější pojmenování *le glaneur alternatif*, *le glaneur urbain* nebo *le cueilleur urbain* (sloveso *cueillir* bylo původně používáno ve významu *trhat, česat, sbírat plody*).

Zajímavá jsou i další pojmenování pro tuto činnost: *faire son épicerie dans les poubelles* (*l'épicerie* znamená ve francouzštině *obchod se smíšeným zbožím = koloniál*), *manger dans les poubelles* (tzn. *jíst z popelnic*), *récupérer de la nourriture dans les poubelles*, *cueillir dans les poubelles*, *faire ses courses dans les poubelles* (*faire ses courses* je ve francouzštině jedno z pojmenování pro *nakupovat*) nebo *bouffer dans les poubelles* (od slovesa *bouffer*, což je lidový výraz pro *jíst*, byl odvozen i výraz *le bouffeur de poubelles*).

Do této skupiny jsme zařadili i hnutí *Food Not Bombs* (*Jídlo místo zbraní*), i když už je spojeno i s charitou. Aktivisté tohoto hnutí totiž rozdávají jídlo uvařené z potravin určených k vyhození lidem, kteří by se jinak nenajedli, a upozorňují na sociální paradoxy s tím spojené. Dříve než je ale připravena výživná strava, aktivisté musí získat (tzn. nasbírat) potraviny z velkých skladů, obchodů se zdravou výživou, pekáren a jiných míst, ve kterých se z různých důvodů nepovoluje jejich prodej.

Také ve francouzštině je pro toto hnutí používán anglický název *Le Food Not Bombs*, případně jeho francouzská varianta *De la Bouffe, pas des Bombes*. Jak už bylo uvedeno, v češtině hovoříme většinou o *aktivistech Food non Bombs*, ve francouzštině je běžnější výraz *les membres de Food non Bombs*, případně *les membres de FNB* (*členové*). Nezřídka se ale v textech objevuje i pojmenování odvozené od názvu hnutí, tzn. *les Food not Bombs*. Podobné hnutí vzniklo v roce 2013 i ve Francii v Lyonu. Jeho aktivisté si říkají *les Gars'pilleurs* (substantivum *le gars* se ve francouzštině užívá ve významu *chlapík, pašák* a sloveso *piller* znamená *plenit, drancovat i loupit*). Předpokládáme, že toto pojmenování vzniklo jako reakce na *les gaspilleurs* (ve francouzštině jsou tímto slovem označeni *plýtváči, mrhači, marnotratníci*).

Pro pojmenování sběračů vyznávajících alternativní způsob života tedy francouzština přejala především slova z angličtiny, k většině těchto výpůjček si však vytvořila i svá vlastní pojmenování. Využila k tomu již existující lexikální formy, které buď změnila určitým slovtvorným postupem (například užitím skládání a krácení při vytváření pojmu *le déchetarien*), nebo jejich význam zpřesnila užitím sousloví (například *le glaneur alternatif*).

6. VYUŽITÍ SLOVOTVORNÝCH POSTUPŮ

Analýzou nových pojmenování sběračů jsme se pokusili zjistit, do jaké míry jsou při jejich tvoření využívány stávající slovotvorné postupy. Do zpracování statistické analýzy jsme nezahrnuli pojmenovávací jednotky, které se vyskytovaly pouze v individuálních jazykových promluvách jednotlivých mluvčích, tzn. jednotky, jež jsou obvykle označovány jako *neologismy okazionální* (Filipec a Čermák 1986, 99). V našem případě se jednalo především o složeniny pro označení *hromadiče* (*le ramasse-tout, le on-ne-jette-rien, le ça-peut-servir*) a pojmenování *sběračů* užitá na základě situačního kontextu (*les cartoneros, les catadores, les hurgadores, les pepenadores, les recicladores, les zabbâlin, les botellers*).

Námi provedený výzkum ukázal, že terminologie ze zkoumané oblasti není ustálená, pro pojmenování sběračů existuje ve francouzštině velké množství výrazů a jejich variant, neboť se většinou jedná o různá víceslovná pojmenování, v nichž je substantivum rozvito přívlastkem shodným nebo přívlastkem neshodným (v textech se vyskytuje například nejen sousloví *le glaneur alimentaire*, ale i *le glaneur d'aliments*). Podařilo se nám vyhledat 50 různých substantiv, která jsou pro pojmenování sběračů všeho druhu používána, a to buď samostatně, nebo jako základ víceslovného pojmenování.

Z následující tabulky vyplývá, že pro označení dnešních *sběračů* využívá francouzština především již existující lexikální formy a přiřazuje jim nový význam buď vytvořením víceslovného pojmenování (*le glaneur alternatif*), nebo změnou této formy užitím derivace (*le biffeur*), skládáním (*le déchétaerien*) a v jednom případě užitím vlastního jména v přeneseném významu (*le Diogène*). Jak jsme předpokládali, poměrně častá jsou i slova přejatá z cizích jazyků, jedná se především o výpůjčky z angličtiny (například *le hoarder*). Přehled pojmenování užívaných pro označení sběračů (ve francouzštině bývají často označováni i souhrnným názvem *le peuple des ordures*, tzn. *odpadkoví lidé*) a způsobů jejich tvoření je uveden v následující tabulce:

Tabulka 1. Souhrn nových pojmenování sběračů ve francouzštině a způsobů jejich tvoření.

Table 1. Summary of the new words denoting the gleaners in French and methods for their formation.

Substantiva, která ve spojení s přívlastkem shodným nebo neshodným nabyla nový význam	accumulateur, amasseur, amonceleur, bouffeur, chasseur, collecteur, collectionneur, cueilleur, dénicheur, écumeur, engrangeur, entasseur, explorateur, farfouilleur, fouilleur, fouineur, glaneur, plongeur, ramasseur, récolteur, récupérateur, thésauriseur
Substantiva, kterým byl přiřazen nový význam	accapareur, biffin, charognard, chiffonnier, recycleur
Výpůjčky z jiných jazyků	binner, canner, door-to-door, dumpster diver, Flaschensammler, Food not Bombs, freegan, hoarder, Pfandsammler, scavenger, wast pickers
(pokračování na další straně)	

(pokračování z předchozí strany)	
Substantiva, která se nevyskytují ve slovnících, vytvořená:	
a) sufixací	biffeur, collectionniste, gaulageur, glandeur, chiffonneur, récupéreur, trouvailler
b) skládáním a krácením	déchétarien, gars'pilleur, gratuivore, déchetivore
c) užitím vlastního jména v přeneseném významu	Diogène

Zdroj: zpracováno autorkou

7. ZÁVĚR

Náš článek jsme nazvali *Všichni možní sběrači aneb Jak pojmenovat ve francouzštině nové skutečnosti*. Již po přečtení tohoto názvu mohou případní čtenáři namítnout, že sběr a sbírání nejsou žádnou novou skutečností. Jsme si samozřejmě vědomi toho, že lovem a sběrem se lidé živilí již v paleolitu, přesto si myslíme, že dnešní sběr doznal mnohých změn. Předpokládali jsme proto, že tyto nové podoby sběru se odrazily i ve slovní zásobě francouzského jazyka.

Paleolitické lovce a sběrače pojmenovává francouzština jednoznačně pomocí výrazu *les chasseurs-cueilleurs (du Paléolithique)*, proto pro nás bylo překvapující zjištění, že pro dnešní sběrače neexistují ve francouzském jazyce podobně jednoznačná pojmenování. Pročetli jsme desítky článků s touto tematikou a skoro v každém z nich jsme našli další možné výrazy a řadu jiných jsme nejspíš ani neobjevili. Je samozřejmě všeobecně známo, že v publicistickém stylu může být tak velké množství pojmenování pro stejnou skutečnost spojeno se záměrným hledáním působivého vyjádření nebo výsledkem spontánního tvoření (jako tomu bylo v případě kompozit pro označení *hromadičů*), ale podobná situace byla i u několika oficiálních studií o sběračích, které jsme měli možnost si přečíst.

Velká rozmanitost pojmenování a také fakt, že ve většině případů využívá francouzština k jejich tvoření již existující lexikální formy, byly důvodem, proč jsme nakonec upustili od původního záměru porovnat frekvenci nových pojmenování označujících dnešní sběrače v rámci jednoho korpusu, případně i mezi několika korpusy. Zkusili jsme například zadat do korpusu francouzsky psaných textů *Araneum Francogallicum Maius*¹⁶ substantiva *le cueilleur* a *le ramasseur*. První výraz se v daném korpusu vyskytoval 571×, většinou se ale jednalo o sběrače hub či určitého druhu ovoce. *Le ramasseur* byl v korpusu zastoupen 372×, ale i v tomto případě se jednalo převážně o sběrače hub nebo tenisových míčků. Mnohdy byl také kontext, ve kterém se hledaný výraz vyskytl, příliš malý na to, abychom mohli jednoznačně určit, zda se opravdu jedná o sběrače, na které jsme se v tomto článku zaměřili.

Při řešení problematiky nových pojmenování si autoři často pokládají otázku, zda lze nově utvořené lexikální jednotky pokládat za perspektivní, tzn., zda u nich existuje vysoká pravděpodobnost jejich začlenění do lexikálního systému. Jak už

¹⁶ Ústav Českého národního korpusu: cizojazyčný korpus *Araneum Francogallicum Maius*, https://kontext.korpus.cz/first_form?corpname=aranea/aranfran_fr_ar13__b_a, 14. 10. 2016.

bylo řečeno, pro pojmenování novodobých sběračů čerpá francouzština především ze slov již existujících, navíc k jejich vytvoření využívá produktivní slovtvorné modely. Jedná se tedy většinou o nová pojmenování, která mají pravidelnou slovtvornou strukturu, jež bývá určujícím faktorem ovlivňujícím integrovatelnost příslušného neologismu do slovní zásoby jazyka. Proto je velmi pravděpodobné, že se s většinou těchto výrazů budeme ve francouzských textech setkávat i nadále.

Velké množství výrazů používaných pro označení dnešních sběračů logicky evokuje otázku, jaký z těchto pojmů je pro jejich označení nejvhodnější. Jednoznačná odpověď neexistuje. S ohledem na vyhledané výrazy ale můžeme zobecnit, že pokud je sbírání prováděno na zemi, nejvhodnějším výrazem je *le ramasseur*, pokud se sbírá ze stromů, sběrače lze označit jako *le cueilleur*. Jedná-li se o sběr na místech, která jsou určena ke skladování odpadu, aktéři jsou nejčastěji nazýváni *les récupérateurs*.

POUŽITÉ ZDROJE

LITERATURA

- DOLNÍK, Juraj (2003): *Lexikológia*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- FILIPEC, Josef a ČERMÁK, František (1986): *Česká lexikologie*. Praha: Academia.
- FRIDRICHOVÁ, Radka (2012): *Troncation en tant que procédé d'abréviation de mots et sa perception dans le français contemporain*. Olomouc: Nakladatelství UP.
- FRIDRICHOVÁ, Radka (2013): Quelques réflexions sur les mots tronqués en français et en tchèque. *Crossing Boundaries in Culture and Communication*, Romanian-American University, Bukurešť, Rumunsko, 1/2013, s. 29–35.
- KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Lidové noviny.
- LEHMANN, Alise a MARTIN-BERTHET, Françoise (2005): *Introduction à la lexicologie. Sémantique et morphologie*. Paris: Armand Colin.
- MARTINCOVÁ, Olga (1983): *Problematika neologismů v současné spisovné češtině*. Praha: Univerzita Karlova.
- PACHMANOVÁ, Martina (2008): *Mít a být: Sběratelství jako kumulace, recyklace a obseze*. Praha: VŠUP.
- PICOCHÉ, Jacqueline (1994): *Dictionnaire étymologique du français*. Paris: Le Robert.
- PICOCHÉ, Jacqueline (1998): *Histoire de la langue française*. Paris: Nathan.
- PRUVOST, Jean, SABLAYROLLES, Jean-François (2003): *Que sais-je? Les néologismes*. Paris: Presses Universitaires de France.
- RANGELOVA, Albena (2005): Neosémantismy a neosémantizační procesy. In: Martincová, Olga, Rangelova, Albena a Světlá, Jindra (eds.): *Neologismy v dnešní češtině*. Praha: ÚJČ AV ČR, s. 159–179.
- ROBERT, Paul (2005): *Le Petit Robert de la Langue Française 2006*. Paris: Dictionnaires Le Robert.
- TŘEŠTÍK, Michael (2010): *Umění sbírat umění*. Praha: Gasset.
- VLASÁK, Václav (2007): *Francouzsko-český česko-francouzský slovník*. Voznice: LEDA.

VLASÁK, Václav, KIDLESOVÁ, Zora a PRIESOLOVÁ, Janka (2006): *Francouzsko-český a česko-francouzský slovník (nová slova, módní slova, nové významy a dodatky k stávajícím slovníkům)*. Praha: Oeconomica.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Le Trésor de la Langue Française informatisé, [http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/advanced.exe?8;s=1103011680;](http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/advanced.exe?8;s=1103011680;,), 28. 9. 2016.

Le Trésor de la Langue Française informatisé, [http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/advanced.exe?8;s=2172565575;](http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/advanced.exe?8;s=2172565575;,), 28. 9. 2016.

Le Trésor de la Langue Française informatisé, [http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/visusel.exe?11;s=3927299625;r=1;nat=;sol=0;](http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/visusel.exe?11;s=3927299625;r=1;nat=;sol=0;,), 6. 10. 2016).

Slovník spisovného jazyka českého, [http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=sb%C4%9Bratel&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=sb%C4%9Bratel&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no,), 28. 9. 2016.

Slovník spisovného jazyka českého, [http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=sb%C4%9Bra%C4%8D&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=sb%C4%9Bra%C4%8D&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no,), 28. 9. 2016.

Ústav Českého národního korpusu: cizojazyčný korpus Araneum Francogallicum Maius, [https://kontext.korpus.cz/first_form?corpname=aranea/aranfran_fr\ar13__b_a](https://kontext.korpus.cz/first_form?corpname=aranea/aranfran_fr\ar13__b_a,), 14. 10. 2016.

RÉSUMÉ

Le glanage est une activité très ancienne qui consiste à ramasser des fruits, des légumes et des céréales restés ou tombés au sol dans un champ ou un verger après la récolte ou la moisson. Au cours du temps, les pratiques du glanage ont évolué faisant émerger des formes variées, adaptées au monde urbain et contemporain.

*Mais le but de cette étude qui porte partiellement le titre d'un film documentaire d'Agnès Varda *Les glaneurs et la glaneuse*, sorti en France en 2000, n'est pas de parler de ceux qui ramassent et vivent de nos restes, elle se propose d'étudier les néologismes (mots nouveaux, emprunts ou nouveaux sens donnés à des termes déjà existants) relatifs aux glaneurs et de montrer ainsi quelles sont les tendances actuelles dans leur formation en français. Pour ce faire, nous nous basons sur les expressions fournies par le dépouillement des articles de presse récents ainsi que des autres textes, vidéos, photos ou commentaires, publiés sur internet. Après une mise au point théorique sur la notion de «nouvelle dénomination» (néologisme) et l'explication des termes «sběrač/sběratel» et «collecteur/collectionneur», l'étude propose une grille des mots et des expressions retenus.*

Cette étude s'intéresse alors non seulement aux différentes appellations données aux glaneurs qui ratissent les champs fraîchement récoltés, mais aussi à d'autres types de glaneurs, c'est-à-dire à ceux qui récupèrent de la nourriture dans les poubelles ou les conteneurs des supermarchés, boulangeries ou à la fin des marchés, à ceux qui récupèrent les matières recyclables (vieux papiers, métaux, vêtements ou bouteilles) et les vendent à des collecteurs privés (formels et informels), à ceux qui ramassent des objets dans les poubelles ou dans les rues lors de la collecte des déchets encombrants, à ceux qui sont collectionneurs pathologiques (car ils accumulent de manière excessive des objets sans les utiliser), ou à ceux qui ont choisi un mode de vie alternatif pour lutter contre le gaspillage alimentaire. On les appelle entre autres les freegans. Mais d'autres initiatives critiquant les systèmes de production, de distribution et de consommation actuels y sont aussi mentionnées, par exemple celles des Gars'pilleurs qui récupèrent de la nourriture jetée dans les poubelles en vue de la redistribuer gratuitement à des particuliers en situation précaire ou difficile.

La recherche montre qu'il existe en français une gamme assez large de mots et d'expressions pour parler de ces gens, ils sont utilisés selon le contexte ou l'auteur du

texte. Il peut y avoir des nuances de sens entre ces termes. Dans cette étude, il y en a une cinquantaine, on peut y trouver ainsi: accumulateur, collectionniste, déchétarien, dumpster diver, freegan, glaneur, recycleur, ramasseur, etc. Parmi eux sont mentionnés surtout les néologismes de sens (engrangeur, glaneur, plongeur...), c'est-à-dire les mots et les expressions préexistants, utilisés dans un sens nouveau, mais aussi quelques néologismes de forme, obtenus par emprunt (binner, door-to-door, dumpster diver, hoarder...), dérivation (biffeur, chiffonneur, récupérateur...) ou composition et troncation (déchétarien, gars'pilleur, gratuivore).

Il existe beaucoup de termes synonymes ou proches pour désigner ces personnes qui se nourrissent dans les poubelles soit par nécessité soit par militantisme. Pour simplifier un peu le choix du terme approprié, on peut recommander l'emploi des mots ramasseur (si cette activité est liée au sol), cueilleur (pour la cueillette sur les arbres) et récupérateur (s'il s'agit des espaces de stockage des déchets).